ВІДГУК

доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України, завідувача кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка КУРОК Віри Панасівни на дисертацію УКРАЇНЦЯ Андрія Володимировича «Формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Дисертаційне дослідження А. В. Українця присвячене одній із актуальних і комплексних проблем сучасної педагогічної науки й освітньої практики – формуванню екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту. Актуальність обраної теми зумовлена системним загостренням екологічної ситуації у світі та в Україні, зростанням техногенного навантаження на довкілля, зокрема у контексті автомобільного транспорту, а також необхідністю впровадження принципів сталого розвитку у всіх сферах суспільного життя та професійної діяльності. Відтак формування екологічної компетентності педагогічних кадрів набуває стратегічного значення, оскільки вона визначає здатність майбутніх викладачів не лише ефективно передавати професійні знання та навички, а й формувати у здобувачів освіти ціннісне ставлення до навколишнього середовища та екологічно відповідальну поведінку.

Проблема набуває особливої наукової та практичної значущості в умовах трансформації системи вищої освіти, що орієнтується на підготовку педагогічних кадрів, здатних забезпечувати високий рівень фахової компетентності й одночасно виховувати у студентів екологічну свідомість, навички екологічного мислення та професійну екологічну відповідальність. У цьому процесі педагог професійного навчання виступає ключовим носієм і транслятором екологічних цінностей, моделей раціональної поведінки, технологічно обґрунтованих практик збереження довкілля та норм професійної екологічної етики.

Таким чином, дослідження А. В. Українця є своєчасним і відповідає сучасним науковим запитам, стратегічним документам у сфері освіти та екології, а також суспільним очікуванням щодо підготовки конкурентоспроможних, екологічно свідомих педагогічних кадрів для закладів професійної освіти. Воно сприяє поглибленому розумінню механізмів формування екологічної культури майбутніх викладачів і обґрунтовує педагогічні умови, методики та інноваційні технології, здатні забезпечити ефективне впровадження екологічного навчання та виховання в закладах професійної освіти.

Тема дисертаційного дослідження включена до плану науково-дослідної роботи кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за напрямом «Теорія і практика фахової інноваційної підготовки педагогічних працівників у галузі технологічної

та професійної освіти» (державний реєстраційний номер 0125U002671), а також кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» за темою «Інноваційні технології в технологічній та професійній освіті». Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 3 від 14 листопада 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Аналіз змісту дисертаційної роботи та публікацій А. В. Українця дозволяє констатувати, що дослідження вирізняється чіткою логічною структурою та послідовністю викладу матеріалу. Наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані обґрунтовано і відповідають вимогам достовірності, що підтверджує наукову вагомість роботи. Дисертація характеризується продуманою композиційною побудовою, яка включає вступ, три змістовних розділи з підсумковими висновками, загальні висновки, список використаних джерел і додатки, що засвідчує здатність автора до самостійного наукового пошуку та завершеного дослідження.

Отримані результати вирізняються науковою новизною, високою теоретичною та практичною значущістю, а також логічною взаємозв'язаністю між структурними елементами роботи. Аргументація висновків проведена на високому рівні, що підвищує надійність наукових результатів. Їх достовірність забезпечено комплексним підбором методів дослідження, адекватних поставленим завданням. Широка джерельна база, яка налічує 244 позиції, з яких 28 – англомовні, свідчить про глибоке опрацювання матеріалів та забезпечує змістовність і наукову завершеність дисертації як самостійної роботи, що містить нові наукові результати.

Наукова оригінальність та новизна роботи полягає у тому, що вперше: розкрито закономірності й схарактеризовано особливості процесу формування екологічної культури студентів в сучасних реаліях вищої педагогічної освіти; виявлено сутнісні ознаки та функціональні характеристики структурних компонентів екологічної культури викладача професійного навчання у галузі автомобільного транспорту – екологічної свідомості, екологічного мислення, екологічної відповідальності та екологічної поведінки; *розроблено й експериментально перевірено* модель формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту, яка ґрунтується на філософсько-методологічному, теоретичному і педагогічному базисах дослідження та передбачає системну єдність цільового, змістового, процесуального та контрольно-оцінного блоків; *виокремлено й охарактеризовано* чинники та організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту; *визначено критерії* (мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісний і творчий), рівні (високий, середній, низький) та показники сформованості екологічної культури студентів із подальшим їх об'єднанням в інтегральний критерій «сформованість екологічної культури викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту»;

уточнено сутність і зміст основних понять дослідження («культура», «екологія», «сталий розвиток», «коеволюція», «екологічна культура особистості педагога» та ін.), а також сформульовано авторське визначення ключової категорії – «формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту».

Подальшого розвитку набули модуси структурування й узгодження змісту екологічних компонентів, які містяться у навчальних дисциплінах соціально-гуманітарного, науково-природничого і професійно-орієнтованого циклів фахової підготовки викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту, напрями ефективного поєднання традиційних й інноваційних методик і технологій навчання, умови створення активного еколого-освітнього середовища у закладах вищої освіти.

Достовірність і новизна висновків і рекомендацій. Під час проведення дисертаційного дослідження здобувач успішно реалізував усі поставлені наукові завдання, забезпечивши комплексне розв'язання визначених проблем. Надійність отриманих результатів, зокрема щодо організаційно-педагогічних умов, моделі формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту, сутності та структури ключового поняття дослідження, а також їх наукової новизни, теоретичного і практичного значення, є логічно обґрунтованою й підтвердженою емпірично.

Наукові результати роботи А. В. Українця подані системно та аргументовано, що проявляється у висновках до розділів і загальних висновках дисертації, які повністю відповідають поставленій меті та визначеним завданням дослідження. Матеріали дисертації пройшли апробацію та були обговорені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що свідчить про їхню актуальність і наукову значущість.

Достовірність отриманих результатів, сформульованих висновків і рекомендацій забезпечується комплексним застосуванням експериментальних, аналітичних та статистичних методів дослідження, високою збіжністю аналітичних і експериментальних даних, а також підтверджується результатами практичного впровадження запропонованих підходів. Крім того, висновки дисертації узгоджуються з відомими науковими даними та не суперечать опублікованим результатам у відповідних галузях знань.

Повнота викладення наукових положень в опублікованих працях. Основні положення та результати дослідження відображено в 9 публікаціях автора (7 одноосібних), у тому числі у 5 статтях у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук і 4 публікаціях у збірниках матеріалів конференцій.

Значущість результатів дослідження для науки та практики, рекомендації щодо їх використання. Вагомими для розвитку педагогічної науки є обґрунтовані А. В. Українцем методологічні підходи, принципи та організаційно-педагогічні умови формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту, а також визначені критерії, показники та рівні розвитку досліджуваного феномену.

Результати цього дослідження, безумовно, мають практичне значення, яке

полягає в тому, що: а) розроблену модель формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту можна застосувати для підвищення ефективності процесу екологічної освіти та виховання сучасної студентської молоді різних педагогічних спеціальностей і рівнів підготовки; б) використання коректного тезаурусу і діагностичного інструментарію уможливлює ефективний моніторинг рівнів сформованості екологічної культури студентів; в) вдосконалені освітньо-професійні програми спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт), навчальні плани та робочі програми навчальних дисциплін соціально-гуманітарного, науково-природничого і професійно-орієнтованого циклів, побудовані на основі культурологічного підходу, забезпечуватимуть комплексний вплив на формування особистісних і професійних якостей майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту; г) підготовлені методичні рекомендації, поради та вказівки сприятимуть удосконаленню процесу формування екологічної культури майбутніх педагогів професійного навчання.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 244 найменування, із них 28 – іноземними мовами) та 5 додатків на 57 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 289 сторінок, з яких основного тексту – 208 сторінок.

У першому розділі дисертації детально розглянуто філософські та психолого-педагогічні засади формування екологічної культури особистості. Проаналізовано сучасний стан досліджень у галузі формування екологічної культури майбутніх педагогів професійного навчання у педагогічній теорії та практиці. Розкрито сутність, функції та структурні компоненти екологічної культури викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти у галузі автомобільного транспорту, акцентуючи увагу на взаємозв'язку між професійними компетентностями та екологічною культурою. Крім того, запропоновано та обґрунтовано модель формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту, яка поєднує теоретичні положення з практичними підходами та забезпечує ефективне впровадження екологічно орієнтованих форм, методів, технологій і засобів в освітній процес.

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячено проблемі екологізації змісту підготовки майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту, а також виділенню та обґрунтуванню чинників і організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування екологічної культури студентів. Окрему увагу приділено методичним аспектам формування екологічної культури майбутніх педагогів професійного навчання, включаючи розробку системи педагогічних прийомів, форм, методів та інноваційних технологій, спрямованих на інтеграцію екологічних знань, цінностей і компетентностей у професійну підготовку.

У третьому розділі дисертаційної роботи детально представлено організацію та проведення експериментальної перевірки ефективності організаційно-

педагогічних умов формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту. Висвітлено послідовність етапів експерименту, методику збору та обробки даних, а також проведено аналітичну оцінку отриманих результатів, що дозволяє комплексно оцінити вплив запропонованих організаційно-педагогічних умов на розвиток екологічної культури здобувачів освіти.

У загальних висновках дисертації систематизовано результати виконання поставлених наукових завдань та окреслено перспективи подальших досліджень у царині формування екологічної культури майбутніх педагогів професійного навчання. Відтак, дисертаційна робота А. В. Українця є завершеним науковим дослідженням як за змістом, так і за формальною структурою.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Загалом позитивно оцінюючи наукову та практичну значущість отриманих результатів, необхідно відзначити наявність деяких дискусійних положень і питань до змісту дисертації, а також висловити певні методичні й організаційні зауваження та пропозиції щодо їх удосконалення:

1. Значну частину розділу 1 присвячено філософсько-методологічним засадам досліджуваної проблеми, що свідчить про глибину теоретичного аналізу. Водночас педагогічна специфіка діяльності викладача професійного навчання в галузі автомобільного транспорту могла б бути акцентована ще виразніше. Зокрема, варто було б чіткіше пов'язати теоретичні положення з особливостями майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти, що підсилило б прикладну спрямованість теоретичного розділу.

2. У підрозділі 1.1. дисертації екологічна культура розглядається як складне інтегральне утворення, яке поєднує світоглядні, ціннісні, когнітивні та діяльнісні компоненти. Такий підхід є науково обґрунтованим, однак подекуди призводить до розширеного тлумачення ключового поняття дослідження. Доцільним було б чіткіше окреслити межі екологічної культури саме як педагогічної категорії, відмежувавши її від суміжних філософських і соціологічних трактувань. Це сприяло б підвищенню термінологічної визначеності дослідження.

3. Дисертант визначає низку організаційно-педагогічних умов, які мають як універсальний, так і галузевий характер. Водночас їх чітке розмежування в тексті подано не завжди послідовно. Доцільним було б розмежувати умови, притаманні будь-якій професійній підготовці, та ті, що зумовлені специфікою формування екологічної культури педагогів професійного навчання у галузі автотранспорту.

4. У роботі використано традиційні та інноваційні педагогічні методи і засоби формування екологічної культури. Проте потенціал цифрових технологій та онлайн-інструментів розкрито обмежено. Розширення цього аспекту відповідало б сучасним тенденціям цифровізації професійної освіти та підвищило актуальність дослідження.

5. Експериментальна частина дисертації ґрунтується переважно на кількісних методах аналізу результатів дослідження. Такий підхід є виправданим, однак залучення якісних методів (інтерв'ю, аналіз рефлексивних матеріалів тощо) дозволило б глибше розкрити внутрішні зміни в ціннісно-мотиваційній

сфері студентів. Це підвищило б переконливість висновків експерименту, адже поєднання кількісних і якісних даних є сучасною тенденцією педагогічних досліджень.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими і не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження А. В. Українця. Загалом, робота має значний науковий і практичний потенціал, а запропоновані ідеї та підходи сприяють розвитку педагогічної теорії і практики, як в галузі екологічної, так і професійної освіти.

Висновок. Дисертаційна робота «Формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання в галузі автомобільного транспорту» є актуальним, оригінальним, самостійним і завершеним дослідженням, за науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та пп. 6 і 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Андрій Володимирович Українець – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної
і професійної освіти Глухівського
національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка Віра КУРОК

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
02125527

Свідчу вірність підпису В. Курок
«13» березня 2026
Начальник відділу кадрів